

Η εκπαίδευση των παιδιών με Διάχυτη Αναπτυξιακή Διαταραχή, Νοητική Υστέρηση & Εγκεφαλική Παράλυση

Η έγκυρη και έγκαιρη διάγνωση

- παρέχει τη δυνατότητα πρώιμης παρέμβασης
- να λαμβάνουν οι γονείς εγκαίρως τις κατάλληλες πληροφορίες και οδηγίες
- **Να επιλέγεται το κατάλληλο πλαίσιο εκπαίδευσης – θεραπείας**

Οι ταμπέλες δεν αρέσουν σε πολλούς από εμάς. Ωστόσο, μπορεί να είναι χρήσιμες και ωφέλιμες. Για τα παιδιά με ειδικές ανάγκες είναι απαραίτητες. Χωρίς μια σωστή και έγκαιρη διάγνωση, τα παιδιά με ειδικές ανάγκες μπορεί να καταδικαστούν σε μια ζωή υποτιμημένη, με ανεπαρκή πρόνοια και χωρίς αντιμετώπιση των ειδικών αναγκών τους.

Ο σκοπός της διάγνωσης τότε είναι :

- Να μας βοηθήσει να κατανοήσουμε τα προβλήματα.
- Να παρέχει κατευθυντήριες οδηγίες σε θεραπευτές, δασκάλους, γονείς και άλλους, που αφορούν την κατάσταση του παιδιού και σχετικές συνέπειες από αυτήν.
- Να προτείνει τρόπους αποτελεσματικού χειρισμού και εκπαιδευτικές στρατηγικές

Πρώιμη Παρέμβαση

- Απευθύνεται σε όλα τα παιδιά που βρίσκονται σε κατάσταση επικινδυνότητας (ορθοπεδικές/νευρολογικές διαταραχές, χρόνιες παθήσεις, προωρότητα/παράταση τοκετού) ή έχουν αναπτυξιακά προβλήματα
- Παρέχεται στο παιδί και στην οικογένειά του, μέχρι αυτό να ενταχθεί στο σχολικό σύστημα και μέχρι να είναι υπό την πλήρη αρμοδιότητα των εκπαιδευτικών υποστηρικτικών υπηρεσιών
- Τα προγράμματα ΠΠ είναι συνδεδεμένα με το ιδεολογικό φορτίο της ένταξης των παιδιών στο γενικό σχολείο

Τομείς ανάπτυξης που ενισχύονται σημαντικά με την πρώιμη παρέμβαση

- Κινητική ανάπτυξη: η ικανότητα του παιδιού να κινείται, να παρατηρεί ήχους και οπτικά ερεθίσματα.

- Γλωσσική ανάπτυξη: η ικανότητα του παιδιού να αρθρώσει λόγο, να χρησιμοποιήσει σωστό λεξιλόγιο, να επικοινωνήσει.
- Κοινωνική και συναισθηματική ανάπτυξη: η ικανότητα του παιδιού να συμμετάσχει σε ομαδικά παιχνίδια και δραστηριότητες, να αναπτύξει κοινωνικές σχέσεις με άλλα παιδιά και δασκάλους, να εκφράσει τα συναισθήματά του.
- Γνωστική ανάπτυξη: η ικανότητα του παιδιού να σκέφτεται, να αναλύει, να θυμάται και να μαθαίνει.

Αξιολόγηση Εκπαιδευτικών αναγκών

- Η αξιολόγηση είναι η διαδικασία κατά την οποία αναγνωρίζονται οι δεξιότητες και οι ανάγκες ενός ατόμου.

Σκοποί της αξιολόγησης

- Να καταγραφεί η πρόοδος ενός μαθητή ή μιας ομάδας μαθητών
- Να διαγιγνώσκονται οι ανάγκες και οι ικανότητες των μαθητών
- Να δίνει τέτοιες πληροφορίες έτσι ώστε να βοηθά στον σχεδιασμό του προγράμματος διδασκαλίας το οποίο να βασίζεται στις ανάγκες των παιδιών
- Να εντοπίζονται μέσω της αξιολόγησης τα πεδία ενδιαφέροντος που θα εστιάσει ο εκπαιδευτικός π.χ επικοινωνία, αλλαγή στρατηγικής διδασκαλίας, χρήση άλλων εργαλείων διδασκαλίας, αλλαγή δομών του πλαισίου.

Οι επαγγελματίες που σχετίζονται με την αξιολόγηση των παιδιών θα πρέπει

- Να έχουν γνώση της ανάπτυξης των μαθητών σε όλους τους τομείς π.χ κινητικός τομέας, γνωστικός, νοητικός, κοινωνικό-συναισθηματικός και τομέας της επικοινωνίας.
- Να έχουν αντίληψη των επιπτώσεων που αντιμετωπίζουν τα άτομα με ειδικές ανάγκες στην επικοινωνία, την οικογενειακή ζωή, την υγεία, την πρόσβαση στην πληροφορία, στην μάθηση, στην συναισθηματική ανάπτυξη, στην κοινωνική επαφή κ.λ.π
- Να έχουν δεξιότητες επικοινωνίας χρησιμοποιώντας εναλλακτικούς τρόπους επικοινωνίας όπως σύμβολα, νοηματική, αντικείμενα αναφοράς.

Μέθοδοι Αξιολόγησης

- Παρατήρηση
- Μη-δομημένες συνεντεύξεις με γονείς/κηδεμόνες
- Οργανωμένες συνεντεύξεις με γονείς/κηδεμόνες
- Ερωτηματολόγια

- Τεστ
- Κλίμακες αναπτυξιακής αξιολόγησης
- Προφίλ/λίστες δεξιοτήτων
- Αξιολόγηση βάσει κριτηρίων και γνωστικών στόχων
- Συστηματικές καταγραφές προόδου

Επιλογή μεθόδου αξιολόγησης

Ο εκπαιδευτικός μπορεί να θέσει, πριν την επιλογή της μεθόδου, τις παρακάτω ερωτήσεις:

- Γιατί αξιολογώ τον μαθητή?
- Ποιος είναι ο στόχος μου?
- Πως θα χρησιμοποιήσω την πληροφορία?
- Ποιος θα βοηθηθεί?

Τρόποι συνεργασίας επαγγελματιών:

- Πολυεπιστημονική
- Διεπιστημονική
- Ενδοεπιστημονική

Εξατομικευμένο Εκπαιδευτικό Πρόγραμμα

- Η συμβολή του συνίσταται στην προσαρμογή του γενικού αναλυτικού προγράμματος στις ιδιαίτερες εκπαιδευτικές ανάγκες του κάθε μαθητή, η οποία επιτυγχάνεται μέσω της εξατομίκευσης των στόχων του.
- Οι στόχοι του εξατομικευμένου προγράμματος μάθησης έχουν ως αποτέλεσμα την ενίσχυση του αναλυτικού προγράμματος με τη χρήση στρατηγικών ενεργητικής μάθησης και αυτορρύθμισης, ώστε να διασφαλιστεί η ενεργητική συμμετοχή των μαθητών στη διαδικασία της διδασκαλίας και μάθησης.
- Τέλος, υπαγορεύουν τη διαφοροποίηση ή τροποποίηση του αναλυτικού προγράμματος, γεγονός που συνεπάγεται τη μείωση των απαιτήσεων και την έμφαση στην εκμάθηση βασικών γνωστικών και λειτουργικών δεξιοτήτων.

Χαρακτηρίζονται από:

- Μια δομή οργανωμένων στόχων
- Την αναγνώριση των ατομικών αναγκών
- Τον σχεδιασμό σκοπών και αποτελεσμάτων

- Τον σχεδιασμό δραστηριοτήτων και της εκπαιδευτικής προσέγγισης
- Την συνεχή αξιολόγηση της προόδου του μαθητή

ΔΑΔ

- Ο όρος *Διάχυτη Αναπτυξιακή Διαταραχή (Δ.Α.Δ.)* χρησιμοποιείται συνώνυμα με τον όρο *Διαταραχή του Φάσματος του Αυτισμού*, ενώ στην πραγματικότητα είναι ευρύτερος και περιλαμβάνει, και άλλες διαταραχές εκτός από τον αυτισμό .
- Η διαταραχή του φάσματος του αυτισμού περιλαμβάνει:
  - ποιοτικές δυσκολίες στη κοινωνική κατανόηση, συναλλαγή και συναισθηματική αμοιβαιότητα,
  - δυσκολίες στον τρόπο επικοινωνίας και στη γλώσσα,
  - περιορισμένο, στερεότυπο, επαναλαμβανόμενο ρεπερτόριο δραστηριοτήτων και ενδιαφερόντων, ενώ στη συμπεριφορά επικρατούν ιδιόρρυθμα ενδιαφέροντα και ενασχολήσεις,
  - ανομοιογενή ανάπτυξη γνωστικών λειτουργιών.
  - συχνά ανακόλουθη επεξεργασία αισθητηριακών προσλήψεων.
- Οι δυσκολίες και οι περιορισμοί αυτοί, που ποικίλουν σε βαρύτητα από άτομο σε άτομο, αποτελούν χαρακτηριστικό που επηρεάζει συνολικά τη λειτουργία του.

Τριάδα των διαταραχών του αυτισμού:

- 1) Διαταραχή της κοινωνικής αλληλεπίδρασης, της κοινωνικότητας
- 2) Διαταραχή της επικοινωνίας
- 3) Διαταραχή της φαντασίας

Δυσκολίες συσχετιζόμενες με την διάχυτη αναπτυξιακή διαταραχή

- Κατανόηση κοινωνικών καταστάσεων
- Κατανόηση συναισθηματικών καταστάσεων
- Επικοινωνιακές δεξιότητες
- Σκέψη και συμπεριφορά

Στόχοι της ειδικής εκπαίδευσης των μαθητών με αυτισμό

- Τα άτομα με αυτισμό έχουν έναν ιδιαίτερο τρόπο αντίληψης και κατανόησης των ανθρώπων και του περιβάλλοντος.

- 2. Ο τρόπος σκέψης των ατόμων με αυτισμό δεν είναι κατώτερος αλλά διαφορετικός.
- 3. Ο ρόλος του εκπαιδευτικού δεν είναι να αλλάξει το ίδιο το άτομο και τον τρόπο σκέψης του αλλά να το βοηθήσει να κατανοήσει και να ανταποκριθεί στις απαιτήσεις των άλλων, με σεβασμό στις διαφορές, τις ιδιαίτερες προτιμήσεις και ικανότητες του.

οι μαθητές με αυτισμό έχουν ανάγκη από

- α) δομημένο μαθησιακό περιβάλλον,
- β) σταθερό ημερήσιο πρόγραμμα,
- γ) ένας-προς-ένα διδασκαλία (και λιγότερο από ομαδική διδασκαλία),
- γ) εναλλακτικούς τρόπους διδασκαλίας (οπτικοποιημένο διδακτικό υλικό, φυσική καθοδήγηση) και
- δ) εμπλουτισμένες εκπαιδευτικές δραστηριότητες με επίκεντρο τις προτιμήσεις και τα ενδιαφέροντα τους

Γενικά η εκπαίδευση των μαθητών με αυτισμό είναι προσανατολισμένη στη μείωση της γνωστικής σύγχυσης και του άγχους που προέρχονται από τις δυσκολίες τους στην επεξεργασία των ερεθισμάτων του περιβάλλοντος.

Η κατανόηση του περιβάλλοντος αυξάνει την ικανότητα του μαθητή να ελέγχει το περιβάλλον και να γίνει αυτόνομος σε πολλούς τομείς της ζωής του.

ΝΟΗΤΙΚΗ ΥΣΤΕΡΗΣΗ

- σημαντική κάτω του ορίου γενική νοητική λειτουργία (κριτήριο Α) που συνοδεύεται
- από διακριτούς περιορισμούς στην προσαρμοστική λειτουργία σε τουλάχιστον δύο από τις ακόλουθες περιοχές δεξιοτήτων: επικοινωνία, αυτοεξυπηρέτηση, αυτόνομη διαβίωση, κοινωνικές/διαπροσωπικές σχέσεις, χρήση των κοινωνικών πόρων, αυτοπροσδιορισμός, μαθησιακή ετοιμότητα και ανάπτυξη, εργασία, διαχείριση ελεύθερου χρόνου, υγεία και ασφάλεια (κριτήριο Β).
- Τα παραπάνω πρέπει να εκδηλωθούν πριν την ηλικία των 18ετών (κριτήριο Γ).

Η νοητική υστέρηση έχει πολλαπλή αιτιολογία και μπορεί να εκδηλωθεί ως απόρροια διαφορετικών παθολογικών διεργασιών που επηρεάζουν την λειτουργία του κεντρικού νευρικού συστήματος

ΤΑΞΙΝΟΜΗΣΗ

(με βάση κοινωνικά κριτήρια)

- α) Ήπια νοητική υστέρηση (Δ. Ν. IQ από 50 – 55 έως 70)
- β) Μέτρια νοητική υστέρηση (Δ. Ν. IQ από 35 – 40 έως 50- 55)
- γ) Σοβαρή νοητική υστέρηση (Δ. Ν. IQ από 20- 25 έως 35- 40)

- δ) Βαριά νοητική υστέρηση (Δ. Ν. IQ κάτω από 20 ή 25)

ΤΑΞΙΝΟΜΗΣΗ ΤΩΝ ΝΟΗΤΙΚΑ ΥΣΤΕΡΗΜΕΝΩΝ ΠΑΙΔΙΩΝ ΜΕ ΒΑΣΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΑ ΚΡΙΤΗΡΙΑ

- **Τους βραδυμαθείς:** Τα παιδιά έχουν οριακή νοημοσύνη με δείκτη από 70\80 – 85\90. Στην ομάδα αυτή περιλαμβάνονται άτομα με φυσιολογική εμφάνιση αλλά με νοημοσύνη που βρίσκεται στα όρια του φυσιολογικού. Τα άτομα αυτά παρουσιάζουν ορισμένες δυσκολίες μάθησης και δεν μπορούν να ανταποκριθούν πλήρως στις σχολικές απαιτήσεις. Χρειάζονται συγκεκριμένες τροποποιήσεις του σχολικού προγράμματος, ώστε να προσαρμοστεί στις δυνατότητές τους και έχουν ανάγκη ανάλογης ενίσχυσης.
- **Τους εκπαιδεύσιμους:** Ο δείκτης νοημοσύνης των εκπαιδεύσιμων κυμαίνεται από 55-70. Έχουν τη δυνατότητα να αναπτύξουν την προσωπικότητά τους, να αυτοεξυπηρετούνται, να φοιτούν σε σχολικό περιβάλλον και να αποκτούν τις στοιχειώδεις γνώσεις και δεξιότητες που αναπτύσσονται στο σχολείο. Τα άτομα αυτά χρήζουν ειδικής αγωγής, ώστε να ενισχυθεί η πρόσκτηση των αναμενόμενων γνώσεων.
- **Τους ασκήσιμους:** ο δείκτης νοημοσύνης είναι 25-55, μπορούν να επικοινωνούν και να ανταποκρίνονται σε ερεθίσματα αγωγής. Με την κατάλληλη αγωγή μαθαίνουν να αυτοεξυπηρετούνται αλλά δεν μπορούν να ανταποκριθούν στις απαιτήσεις της σχολικής μάθησης. Χρειάζονται φροντίδα και κοινωνική υποστήριξη.
- **Τους ιδιώτες:** Ο δείκτης νοημοσύνης κυμαίνεται κάτω του 20-25. Η νοητική τους ανεπάρκεια είναι πολύ και χρήζουν φροντίδας και περίθαλψης.

Γνωστικά χαρακτηριστικά

- Αδυναμία διατήρησης της προσοχής σε μία δραστηριότητα
- Περιορισμένες δυνατότητες της βραχύχρονης μνήμης (συγκράτηση-ανάκληση πληροφοριών)
- Δυσκολία στην επεξεργασία πληροφοριών
- Έλλειψη κινήτρων
- Αδυναμία εμφάνισης αυθόρμητης ενεργοποίησης γνωστικών στρατηγικών, μνημονικών στρατηγικών και κυρίως της στρατηγικής της επανάληψης
- Γλωσσικές ελλείψεις και αδυναμίες στην κατανόηση και στη χρήση της γλώσσας

Παράγοντες συνεκτίμησης κατά το σχεδιασμό και την οργάνωση ενός προγράμματος για μαθητές με Νοητική Υστέρηση.

- α) οι πραγματικές ικανότητες, δυνατότητες και ιδιαιτερότητες των μαθητών,

- β) τα αναπτυξιακά χαρακτηριστικά των μαθητών,
- γ) οι δυσκολίες και οι εκπαιδευτικές ανάγκες των μαθητών,
- δ) οι επικρατούσες κοινωνικές συνθήκες και οι απαιτήσεις του στενού και ευρύτερου κοινωνικού περιβάλλοντος,
- ε) η έμφαση σε περιοχές της ειδικής αγωγής, όπως είναι η μετάβαση από το σχολείο στην ενήλικη ζωή, η ενίσχυση της αυτονομίας και η κατάκτηση λειτουργικών δεξιοτήτων καθώς και η προεπαγγελματική ετοιμότητα,
- στ) η ευελιξία των διδακτικών στόχων και προσαρμοστικότητα του προγράμματος ανάλογα με την κατηγορία των εκπαιδευτικών αναγκών

Στόχοι του ΕΕΠ για μαθητές με Ν.Υ.

- – *Ανάπτυξη των βασικών ακαδημαϊκών δεξιοτήτων*
- α) γνωστική ανάπτυξη
- β) ανάπτυξη των προφορικών γλωσσικών δεξιοτήτων (απαραίτητη για τις ανάγκες της επικοινωνίας αλλά και για την εσωτερική οργάνωση της σκέψης)
- γ) καλλιέργεια της πρακτικής σκέψης και επίλυση προβλημάτων της καθημερινής ζωής (γνώσεις και εμπειρίες που σχετίζονται με μαθηματικές έννοιες αφού αυτές σχετίζονται με την καθημερινή πρακτική και συμβάλλουν στην καλύτερη προσαρμογή των παιδιών στο κοινωνικό τους περιβάλλον)
- δ) Χρήση στρατηγικών
- – *Ανάπτυξη κοινωνικών δεξιοτήτων*
- α) κοινωνικές δεξιότητες (διαπροσωπικές σχέσεις, αυτοαντίληψη-αυτοεκτίμηση, υπευθυνότητα)
- β) επικοινωνιακές δεξιότητες (ανάπτυξη επικοινωνίας)
- - σωματική ακεραιότητα και ασφάλεια
  - - σωματική και ψυχική υγεία
  - - επαγγελματικές ικανότητες-δεξιότητες
  - – Αναγνώριση και έκφραση συναισθημάτων
  - – Χρήση της τεχνολογίας και των υπολογιστών

- Η εγκεφαλική παράλυση είναι μια διαταραχή κυρίως στις κινητικές λειτουργίες του σώματος. Οφείλεται σε βλάβη ή ατελή ανάπτυξη περιοχών του εγκεφάλου που ρυθμίζουν, ελέγχουν και συντονίζουν τις κινήσεις και την ισορροπία του σώματος.
- Ανάλογα με την νευρολογική βλάβη μπορεί να υπάρχουν και σοβαρά συνοδά συμπτώματα (επιληψία, νοητική υστέρηση, μαθησιακές δυσκολίες, προβλήματα λόγου-ομιλίας, γαστροοισοφαγική παλινδρόμηση, και άλλα).

Δυσκολίες που παρουσιάζουν οι μαθητές με Ε.Π.

- δυσκολία χωρικό – χρονικού προσανατολισμού
- δυσκολία στη μαθηματική σκέψη
- δυσκολία συγκέντρωσης προσοχής
- δυσκολία στην επεξεργασία και σύνθεση των πληροφοριών
- δυσκολία στη δόμηση και συγκρότηση των πληροφοριών
- δυσκολία μετάβασης από τη μια δραστηριότητα στην άλλη
- δυσκολία αυθόρμητης σύγκρισης
- δυσκολία στη μνημονική λειτουργία
- δυσκολία στη συμβολική χρήση αντικειμένων

Εκπαιδευτική Παρέμβαση-ΕΕΠ

- βασικές γνώσεις του κόσμου,
- χωρικές, χρονικές, ποσοτικές έννοιες , μεγέθη
- προαριθμητικές –αριθμητικές έννοιες και καλλιέργεια της μαθηματικής σκέψης
- προγραφικές και γραφοκινητικές δεξιότητες
- γραφοφωνολογική ενημερότητα
- ενίσχυση της προφορικής έκφρασης και του πραγματολογικού επιπέδου της γλώσσας,
- Κοινωνικοποίηση
- αυτοεξυπηρέτηση και
- αυτόνομη διαβίωση.

- Αναλυτικά Προγράμματα Σπουδών για Μαθητές με Αυτισμό
- Αναλυτικά Προγράμματα Σπουδών για Μαθητές με Βαριά Νοητική Καθυστέρηση
- Αναλυτικά Προγράμματα Σπουδών Κοινωνικών Δεξιοτήτων για Μαθητές με Ελαφριά και Ήπια Νοητική Καθυστέρηση
- Αναλυτικά Προγράμματα Σπουδών για Μαθητές με Κινητικές Αναπηρίες
- Αυτισμός-Διάχυτες Αναπτυξιακές Διαταραχές, Ολική Διεπιστημονική Προσέγγιση, Νότας Στ., Νικολαΐδου Μ., 2006, Εκδόσεις Βήτα
- Διαναπηρικός Οδηγός Επιμόρφωσης: Νοητική Υστέρηση: Βάσω Αρμπουνιώτη, Ιωάννα Κουτσοκλένη, Μανώλης Μαρνελάκης, Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών, Αθήνα 2007
- Διαναπηρικός Οδηγός Επιμόρφωσης: Αυτισμός, Οδηγός για Δασκάλους Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης στην στήριξη και εκπαίδευση Μαθητών με Διάχυτες Αναπτυξιακές Διαταραχές – Ατομικό Εκπαιδευτικό Πρόγραμμα, Αρετή Ζακολίκου,
- Προγράμματα και Στρατηγικές Διδασκαλίας για Παιδιά και Εφήβους με Νοητική Υστέρηση, Κώστας Χρηστάκης, Αλεξάνδρα Κρητικού, Ζωή Μαγκούτη, Νικόλαος Μπαλκίζας, Χρυσάνθη Μπελεγράτη, Ελένη Υφαντή, 3ο ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΕΙΔΙΚΗΣ ΑΓΩΓΗΣ ΜΕ ΔΙΕΘΝΗ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ
- Προγράμματα Πρώιμης Παρέμβασης σε Νηπιαγωγεία Ειδικής αγωγής: Ένα Παράδειγμα από τα Νηπιαγωγεία της Μυτιλήνης, Ευτ.Κυδωνιάτου, Σ. Ανδριώτου, Μ.Δροσινού, εργασία κατά το ακαδημαϊκό έτος 2008-2009

Μαρία Οικονόμου

Ψυχολόγος ΜΑ